

ובנוגע לפועל:

יש לפרסם ולעורר בכל מקום ומקום ע"ד העבודה המיוחדת דחודש אלול המרומזת בחמשת הראשי-תיבות דתורה תפלה גמ"ח תשובה וגאולה, ובהדגשה מיוחדת בנוגע לר"ת החמישי, ענין הגאולה, כפי שחודרת בכל עניני העבודה, עי"ז שחדורים ונעשים ברוחה של הגאולה (כולל ובמיוחד ע"י לימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק), מתוך צפי' וודאות גמורה שתיכף ומיד ממש רואים בעיני בשר ש"הנה זה (המלך המשיח) בא"4.

ובפשטות:

להכריז ולפרסם בכל מקום – בדברים היוצאים מן הלב – שהקב"ה אומר (ע"י עבדיו הנביאים) לכאור"א מישראל „ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה“, ועד שהיום ממש רואים בעיני בשר ברכת הגאולה האמיתית והשלימה.

[ויש להוסיף ולהדגיש שההכרזה והפרסום דכהנ"ל צ"ל גם ע"י אלה שטוענים שעדיין לא נקלט ענין זה (בשלימות) בהבנה והשגה והכרה שלהם, דכיון שגם אצלם ישנו ענין האמונה בשלימות, יכולים (ובמילא צריכים) הם לפרסם הדברים לאחרים החל מבני ביתו (שבודאי אינם צריכים „לסבול" מזה שעדיין לא הונח הדבר בשכלו), וכל אלה שנמצאים בסביבתו, כל אחד ואחת מישראל, ובודאי שע"י ההשתדלות המתאימה יתקבלו הדברים ויפעלו פעולתם, כולל גם אצל המכריז והמפרסם, שיוקלט אצלו בפנימיות וכו'].

(משיחות ש"פ ראה, א' דר"ח אלול תנש"א)

(4) שה"ש ב, ת. שהש"ר עה"פ.

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

אלול

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כד

(תרגום הפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

ל.ו.

נוסף על כללות הענין ד"אחכה לו בכל יום שיבוא"¹, ובפרט לאחר ש"כלו כל הקיצין"², וסיימו כל עניני העבודה (כמדובר כמ"פ), נמצאים בשנה מיוחדת שהר"ת שלה "הי' תהי' שנת נפלאות אראנו", כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות",

– וכבר ראו בפועל כו"כ "נפלאות" הן בנוגע לגאולת הפרט והן בנוגע לגאולת הכלל, כולל ובמיוחד בנוגע לאחינו בנ"י שבמדינה ההיא, שרבים מהם יצאו מן המיצר אל המרחב, הן כפשוטו, והן (ובעיקר) בנוגע להאפשרות לחיות חיים יהודיים ע"פ התורה ומצוותי', ועד שבימים האחרונים ממש (ובאופן דפעולה נמשכת גם בימים אלה) התקיים הכינוס של שלוחי חב"ד (מכו"כ מדינות) במדינה ההיא – שבה נמצאת העיר והערים ליובאוויטש, ליאדי, ליאזנא, רוסטוב ופטרבורג, שבהם חיו ופעלו נשיאי חב"ד במשך כו"כ דורות – נתכנסו השלוחים של נשיא חב"ד בדורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר בעיר הבירה של מדינה ההיא (מאסקווא), על מנת להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת התורה והפצת המעיינות (דתורת חסידות חב"ד) חוצה, שעיינו אתי מר דא מלכא משיחא³ –

ובשנה זו עצמה – עומדים כבר בר"ח אלול, חודש החשבון של כל השנה, אשר, הסך-הכל דהחשבון הוא: "עד מתי!..."

היתכן שבסיומם של י"א חדשים דשנת "נפלאות אראנו", משיח צדקנו עדיין לא בא!?!...

* * *

- (1) נוסח "אני מאמין" (נדפס בכמה סידורים) – ע"פ לשון הכתוב חבוקק ב, ג. פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין הקדמה לפרק חלק היסוד הי"ב.
 (2) לשון חז"ל – סנהדרין צו, ב.
 (3) אגרת הבעש"ט הידועה – נדפס בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחילתו. ובכ"מ.

זאת, רבן גמליאל סובר ש"שליח צבור עיקר"⁶: העיקר בתפלה בצבור היא תפלת הש"ץ, והענין שלפני חזרת הש"ץ מתפלל כל יחיד מן הצבור תפלת לחש בשביל עצמו, הוא תקנה בלבד לצורך שליח הצבור⁹ – "כדי להסדיר שליח צבור תפלתו".

ב. איכות או כמות?

על מה מתבססת המחלוקת, אם "צבור עיקר" או "שליח צבור עיקר"?

ניתן לומר, שמחלוקת זו קשורה לשאלה המפורסמת¹⁰ – מה חשוב יותר, ריבוי הכמות או גודל האיכות – אשר לגבי שאלה זו יש מחלוקת בין רבן גמליאל לחבריו:

מסופר בגמרא¹¹, שכאשר רבן גמליאל היה נשיא, "היה .. מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כבור לא יכנס לבית המדרש", ולאחר מכן, כאשר העבירוהו מן הנשיאות, ורבי אלעזר בן עזריה התמנה לנשיא¹², "סלקוהו¹¹ לשומר הפתח, ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס .. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי".

כלומר: רבן גמליאל סובר, שהחשוב ביותר בישיבה, בבית המדרש, היא איכות התלמידים, ולפיכך, הוא נהג להרשות רק לתלמידים אשר תוכם כבד להכנס לבית המדרש, למרות שעל ידי כך התמעטה כמות התלמידים. ואילו חבריו – רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע ורבי עקיבא – סוברים שריבוי הכמות מכריע את מעלת האיכות, ולכן יש להכניס לבית המדרש גם תלמידים שאין תוכם כבד, כי העיקר הוא

תפלת הש"ץ, והרי פסק הרמב"ם כחכמים (שם ה"ט). ואולי ס"ל כנ"ל הערה 6 בדעת הר"ן. וראה דברי ירמיה על הרמב"ם שם. ולהעיר מליקוטי שו"ת הת"ס (לונדון תשכ"ח) ס"ג. ועוד. ואכ"מ.
 (9) אלא שלאחרי שנתקנה תקנה זו, הרי הבקיאים המתפללים בלחש יוצאים י"ח בתפלת לחש, ולא מן הש"ץ (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימאן ס' לה). וראה לקמן הערה 23.
 (10) ראה לקח טוב להר"י ענגל כלל טו"ט. וראה לקו"ש ח"א ע' 65 ואילך. ח"ב ע' 126 ואילך. ועוד.
 (11) ברכות כח, א.
 (12) ראה ברכות שם כז, סע"ב ואילך.

א. "צבור עיקר" או "שליח צבור עיקר"

לגבי תפלה בצבור – שהיא מהענינים הנעלים ביותר בתפלה! – קיימת מחלוקת בין חכמים לבין רבן גמליאל²: חכמים אומרים "כשם ששליח צבור חייב, כך כל יחיד ויחיד חייב" – חל חיוב על כל יחיד מבין הצבור להתפלל בעצמו; "רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן".

והגמרא³ מביאה על כך ברייתא: "אמרו לו רבין גמליאל; לדברך למה צבור מתפללין? אמר להם: כדי להסדיר שליח צבור תפלתו (לאפשר לשליח הצבור להתכונן בזמן זה לתפלתו), אמר להם רבן גמליאל: לדברכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה, אמרו לו: כדי להוציא את שאינו בקי, אמר להם: כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי".

כלומר: לפי חכמים, הרי "צבור עיקר": התפלה בצבור היא העבודה שהצבור מתפלל יחדיו, ואילו חזרת הש"ץ הוא רק תקנה כדי להוציא ידי חובה את מי ש"אינו בקי". לעומת

(* וסיום מס' ראש השנה וע"פ הידוע (ראה לקו"ש ח"ט ע' 299. וש"ו) שבהר"ת של) אלול שייך (ובהם נרמזים) כל הג' קוין דתורה תפלה וצדקה, מו"ל הדרן זה שבו מבואר "לשיטתי" של ר"ג החכמים בג' קוין אלו.

- (1) ראה ברכות ה, רע"א. רמב"ם הל' תפלה רפ"ח. ובכ"מ. וראה ס' הלקוטים (דא"ח – הצ"צ) ערך צבור. וש"נ.
- (2) משנה סוף ר"ה (לג, ב).
- (3) שם לד, ב.
- (4) תוספתא ר"ה בסופה.
- (5) כהלשון בתוספתא שם: ש"ץ מתקין א"ע.
- (6) לשון הרא"ש ר"ה שם. – אבל בר"ן ר"ה (לד, ב). הובא בתוי"ט סוף ר"ה) מביא מירושלמי (ברכות פ"ג ה"ג) דבתפלה מסתבר שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו. ולפ"ז מה ש"כל יחיד ויחיד חייב" אינו שייך להמעלה דתפלה בצבור. [והמעלה דתפלה בצבור היא ע"י השמיעה (אח"כ) מהש"ץ (ע"ד המבואר לקמן הערה 23). וראה לקמן הערה 8].

(7) להעיר מברכות (כא, סע"ע 444x), התפלל .. ומצא צבור שמתפללין אם יכול לחודש בה דבר יחזור ויתפלל. וראה שם (ריש ע"ב) קס"ד הגמרא, יחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמי.
 (8) וצ"ע"ק בלשון הרמב"ם (הל' תפלה פ"ח ה"ד), וכיצד הוא תפלת הציבור יהי' אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים". ומשמע שעיקר ענין של תפלה בצבור הוא

כבר נתקיימו כל הסימנים של חז"ל על סוף זמן הגלות וזמן הגאולה, כולל הסימן בילקוט שמעוני¹ (שנתפרסם לאחרונה): "א"ר יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרין זה בזה, מלך פרס מתגרה במלך ערבי והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה מהם כו', וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, ואומר להם בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם, ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה הי' לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי' אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי'. [ואח"כ ממשיך בילקוט:] שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם".

כן תהי' לנו, שמלכתחילה אין מה להבהל כי כבר הובטחנו ש"אל תיראו (גם מלשון הבטחה), הגיע זמן גאולתכם",

וכן תהי' לנו, שמשח צדקנו יבוא כבר בפועל ויעמוד כבר על גג בית המקדש ויכריז וישמיע, שמשח כבר בא!

אמן כן יהי רצון.

ריבוי כמות התלמידים בישיבה, למרות שעל ידי כך תגרם ירידה כלשהי באיכות הכללית של בית המדרש – וממילא גם באיכות הפרטים.

ולפי זה יש לומר, שכאשר רבן גמליאל סובר ש"תפלת הש"ץ עיקר" הרי הוא ממשיך ונוקט באותה שיטה, שהאיכות מכריעה את הכמות.

ג. תפלה בצבור – כמות ואיכות

ההסבר לכך הוא:

בחשיבות של "צבור" כשלעצמה, נכללות שתי המעלות של "כמות" ושל "איכות" גם יחד¹³: א) צבור מורכב דוקא מכמות רבה של עשרה מישראל, לפחות¹⁴. ב) הצירוף של עשרה מישראל יוצר מציאות חדשה, חטיבה אחת של עדה קדושה – חשיבות באיכות.

וזהו ההבדל בין תפלת הצבור, הכוללת את התפלות של כל אחד ואחד מן היחידים בצבור בפני עצמו, לבין תפלתו של שליח הצבור:

לתפלת הצבור יש מעלה של כמות רבה – התפלות הרבות המצטרפות יחדיו – כאשר עשרה מישראל מתפללים ביחד.

ואילו בתפלת שליח הצבור ישנה מעלת האיכות, כי

[בנוסף לכך שלשליח הצבור מוכרחות להיות מעלות מסויימות ותנאים מוגדרים¹⁵, ולכן תפלתו כיחיד חשובה באיכותה יותר מתפלותיהם של מתפללים סתם, הרי יותר מכך:]

מהותו של שליח הצבור היא, שהוא כולל את פפיות עמך בית ישראל¹⁶, ש"הוא נעשה שליח לכולם .. שפיו כפיהם"¹⁷, כך שכל מלה שהוא מתפלל, הרי זה כאילו כל העדה אומרת תפלה זו באמצעות פיו. כלומר, בתפלת שליח הצבור מרוכזת ומאוחדת תפלת הצבור כולו, כאשר הוא

הופך למציאות אחת של עדה קדושה – וזוהי מהות שונה לחלוטין באיכות התפלה, אפילו ביחס לתפלות של המתפללים הרבים שבצבור.

וזהו המחלוקת בין חכמים לבין רבן גמליאל¹⁸: חכמים סוברים שהכמות הרבה מכריעה את האיכות, ולכן הם אומרים שהעיקר של התפלה בצבור היא תפלת הצבור בלחש. ואילו רבן גמליאל סובר שהאיכות מכריעה את הכמות, ולכן, למרות שתפלתו של שליח הצבור מעטה בכמות – זוהי תפלה אחת בלבד – בכל זאת היא חשובה יותר מתפלת כל הצבור, כי היא נעלית מאוד באיכותה, כי היא כוללת את הכוח של כל הצבור כאחד¹⁹.

ד. בכל מחלוקת בפני עצמה – חידוש

כבר הוסבר²⁰, שכאשר יש מחלוקת בין חכמים מצד סברות זהות בשני מקומות או יותר – יש חידוש בכל מחלוקת לעומת שאר המחלוקות, אשר משום כך מובאות כל המחלוקות במפורש, ואי אפשר ללמוד עליהן זו מזו – ובלשון הגמרא, "וצריכא":

וכך בעניננו: בכל אחת משתי המחלוקות שהובאו לעיל יש חידוש:

בענין של "בית המדרש", הרי מדובר על תלמיד "שאין תוכו כבור", ואם כך חסרה בו בכלל ה"איכות" והמהות של "תלמיד", כדברי חז"ל²¹, "כל תלמיד חכם שאין תוכו כבור אינו תלמיד חכם". לעומת זאת, בענין התפלה, הרי בתפלת הצבור ישנה לא רק מעלת הכמות, אלא

18 להעיר גם מב' האופנים בשו"ע אדה"ז שם: אם רצו א"ת מברך לכולם כדי לקיים ברב עם כו' ואם רצו כל אחד מברך לעצמו .. להרבות בברכות כו'. ע"ש. ואכ"מ.

19 ע"פ המבואר בפנים יומתק גם הטעם (בפנימיות הענינים) שהלכה כ"ג בברכות של ר"ה ושל יוה"כ (ר"ה לה, רע"א) – כי ראש השנה (וכן יוה"כ שנק' ר"ה – יחזקאל מ, א. לקו"ת ר"ה נח, א) לגבי כל השנה הוא ע"ד הש"ץ שכולל כל הציבור, נשיא שכולל כל העם (ראה לקמן בסוף השיחה) – עיין לקו"ת ר"ה שם. עטרת ראש בתחלתו בארוכה.

20 ראה לקו"ש [המתורגמים] ח"ו ס"ע 76 ואילך. ח"ו ע' 120 ואילך. ח"ח ע' 119 ואילך. ח"ט ע' 81 ואילך. ועוד.

21 יומא עב, ב. וראה המשך הגמ' שם.

הוספה

בשורת הגאולה

א.

עס זיינען שוין מקויים געוואָרן די סימנים אין חז"ל אויף סוף זמן הגלות און זמן הגאולה, כולל דעם סימן אין ילקוט שמעוני¹ (וואס איז נתפרסם געוואָרן לאחרונה): "א"ר יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרין זה בזה, מלך פרס מתגרה במלך ערבי והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה מהם כו', וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, ואומר להם בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם, ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה הי' לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי' אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי'. [און דערנאָך איז ער ממשיך אין ילקוט:] שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם".

כן תהי' לנו, אַז מ'האָט מלכתחילה ניט וואָס צו זיך שרעקן וואָרום מ'האָט שוין די הבטחה אַז "אל תיראו (גם מלשון הבטחה), הגיע זמן גאולתכם",

וכן תהי' לנו, אז משיח צדקנו זאָל בפועל קומען שוין און שוין שטיין על גג בית המקדש און מכריז ומשמיע זיין, אַז משיח איז שוין געקומען!

אמן כן יהי רצון.

(משיחות ש"פ ראה, מבה"ח אלול תש"נ)

1) ישע"י רמז תצט.

התלמידים²⁴, ואדרבה, מתלמידי יותר מכולם²⁵, ואם כך, ככל שרבים התלמידים (גם אלה שאין תוכם כברים) כך רב יותר הפלפול²⁶ ועמוק יותר הענין של "נקנית".

ובדרך המוסר יש להוסיף: כיון שהתורה היא מלשון הוראה²⁷ להראות לאדם כיצד עליו להתנהג – היה מקום לומר שהישיבה היא גם לתלמידים שאין תוכם כברים, כדי שהם ידעו כיצד להתנהג, ויותר מכך, להשפיע עליהם שהם ייחפכו ל"תוכם כבר"²⁸.

ולכן צריך לכתוב את שיטת רבן גמליאל בענין "בית המדרש" במפורש, כדי להשמיענו שגם בענין זה סובר רבן גמליאל שהאיכות היא המכריעה.

ה. "חומר" או "צורה"?

משמעות השאלה הנ"ל, אם הכמות מכריעה או האיכות, עולה בקנה אחד, או דומה, לפחות, לשאלה המובאת בכמה ענינים, כפי שמסביר הגאון הרוגוטשובי בהרחבה במספר מקומות²⁹: מזה העיקר בכל דבר – חומריות וגשמיותו, או ה"צורה" והתוכן.

אם העיקר הוא החומר – הרי שהכמות הרבה מכריעה וחשובה יותר מהאיכות. אך אם העיקר הוא הצורה והתוכן שבדבר – הרי האיכות מכריעה את הכמות.

לפי זה ניתן למצוא מחלוקת נוספת בין רבן גמליאל לבין חכמים שגם בה כל אחד נוקט

24) אבות פ"ו, ו.

25) תענית ז, א. מכות י, א.

26) עפ"י יובן מה שחלשה דעתי דר"ג כשראה שנתוספו ספסלים, אף שלא חזר בו משיטתו שהאיכות מכריעה – כי ראה שנתוספו גם באיכות בית המדרש דההוא יומא, לא היתה הלכה שהיתה תלוי' בבית המדרש שלא פירושה" (ברכות כה, שם), "מתוך שרבו התלמידים רב החודו והפלפול" (רש"י שם).

27) חז"ג נג, ב. גר"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק.

28) עיין הל' ת"ת לאדה"ו פ"ד (בקרא סק"א בסופו): וגם הרב י"ל דצריך להכניס א"ע כו'. ועיין שם הלכה זו. אלא שצ"ע אם הכוונה ב"אין תוכו כבדו" בברכות שם היא לתלמיד שאינו הגון ממש (כפשוטו משמעות הש"ס ביומא שם. וראה חז"ג מהרש"א ברכות שם), דא"כ איך טקוורו לשומר הפתח – דמשמע לגמרי, בלי כל הגבלה.

29) ראה בארוכה מפענח צפונות פרק א, פרק יא (ושם גם בנוגע לכמות ואיכות). וש"נ.

גם מעלת האיכות, כי כאשר עשרה יהודים מתפללים יחדיו, הרי יש בתפלתו של כל אחד מהם בפני עצמו כחלק של הצבור מעלה²² ואיכות מיוחדת לעומת תפלת היחיד. ורק זו בלבד, שאיכותה של תפלת שליח הצבור, שבה מתאחד כל הצבור כמציאות אחת של עדה קדושה, היא נעלה עוד יותר וביתר שאת.

ולכן, אילו היתה מופיעה שיטתו של רבן גמליאל רק בענין "בית המדרש", ניתן היה לחשוב, שדוקא שם הוא קובע שהאיכות מכריעה. ואילו בענין התפלה הוא מסכים ש"תפלת צבור עיקר", כי היא כוללת את שתי המעלות: איכות נעלה יותר (לעומת תפלת היחיד) וכן ריבוי כמות²³.

לכן מופיעה שיטת רבן גמליאל במפורש גם בענין התפלה, כדי להבהיר, שגם במקרה זה כדאית ההמעטה בכמות למען איכות נעלה יותר.

ומצד שני, אילו היתה שיטת רבן גמליאל מופיעה רק בענין התפלה, הרי בנוסף לכך שניתן היה לומר שבענין בית המדרש מסכימים החכמים לשיטת רבן גמליאל לפי ההסבר שלעיל – הרי גם לשיטת רבן גמליאל אי אפשר היה להסיק משם שהוא סובר כך גם לגבי "בית המדרש". כי מהותו של בית המדרש היא התורה, אשר נקנית בדיבור חברים ובפלפול

22) ע"ד ענין ה"צבור" בקרבן פסח (ראה ירושלמי פסחים רפ"ו: אף פסח קרבן ציבור), שהוא מצד זה ש"אתי בכנופיא" (יומא נא, א. פרש"י פסחים טו, סע"ב), ונשחט בג' כתות – קהל (פסחים סד, א"ב. ע"ש). אבל מכיון שכ"א מביא קרבן לעצמו אינו כקרבן ציבור ממש (ראה פיהמ"ש להרמב"ם בהקדמתו לסדר קדשים, והמין הרביעי". וראה לק"ש ח"ו ע' 436. ובארוכה – ח"י"ח [המתורגם] ע' 113 ואילך).

23) ולהעיר מתשובות הרמב"ם (הג"ל הערה 9) – שגם לר"ג התקנה היא באופן – שהבקיאים מתפללים בלחש ויוצאים י"ח בתפלתם זו.

אלא שצ"ע, דכי מפני שבקיאים הם יוגרעו מתפלתם (שלא תהי' בה מעלת האיכות דתפלת השי"ן)? ועושין זה (מתפללין בלחש) כדי שהשי"ן יוכל להסדיר תפלתו (ע"ד שאלת השואלים בתשובת הרמב"ם שם)?!

וי"ל דאף שכבר יצאו בתפלת לחש, מ"מ, כאשר מוסיפין על תפלתם ושומעים תפלת השי"ן נתוספה בהם מעלת האיכות דתפלת השי"ן (ע"ד ומעין שמצינו גבי כל תפלה, שרשאי אדם להתפלל תפלת נדבה אם מחדש בה דבר – ברכות כא, סע"א. טושו"ע (וראה"ו) או"ח סי' קז). ואכ"מ.

המיוחדת היא דוקא באיכות הנעלה, ולכן הוא המאחד את כל העם ומנהיג אותו.

ולכן, שיטתו של רבן גמליאל בענין התפלה היא שלא זו בלבד שהאיכות היא החשובה, אלא שהיא מכריעה עד כדי כך, שהיא קובעת גם כאשר עקב כך מתמעטת הכמות לחלוטין.

וזהו גם ההבדל בין שיטותיהם של רבן גמליאל ושל חכמים, שהם היו חברי סנהדרין, שמהותם היא הכמות הרבה. שהרי בסנהדרין הכרחי שתהיה כמות רבה, שבעים ואחד חברים, וכאשר חסר ולו אחד מהם, ואף הקטן שבהם, אין זו סנהדרין⁵⁴.

הכמות, כמ"ש בוהר (ח"ג רכא, ב) שהלב הוא „רכיך וחלש“. וראה בארוכה לקו"ש שם ע' 180 ואילך. (54) הוריות ג, ב.

ומכך נובעת המחלוקת הכללית ביניהם, כדלעיל – אם הכמות הרבה מכריעה את האיכות, או להיפך, כפי שמודגש במחלוקתם בענין התפלה: חכמים סוברים ש„תפלת הצבור עיקר“ (בדומה לחברי הסנהדרין, שהיו מוכרחים להיות ע"א סנהדרין).

ולעומת זאת, רבן גמליאל סובר ש„תפלת שליח הצבור עיקר“, מפני ששליח הצבור הוא הנקודה האיכותית של הצבור כולו – בדומה לנשיא⁵⁵, שהוא המהות המאחדת את ה„איכות“ של העם כולו.

(משוחזת ו' תשרי ויום שמחת תורה תשל"ז)

55) להעיר מקריאת המלך בהקהל, וברמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ז: כיום שניתנה בו בסיני כו' ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא כו'.

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו

מלך המשיח

☞ ☞ ☞

ויהי'ר שע"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

☞ ☞ ☞

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

לעולם ועד

„לשיטתי“: בהלכה של „טענו חטים והודה לו בשעורים פטור. ורבן גמליאל מחייב³⁰. חכמים – תנא קמא – סוברים שמודה במקצת חייב רק כאשר הודאה במקצת היא „ממין הטענה“, ואילו רבן גמליאל סובר שגם כאשר הודאה אינה ממין הטענה, חייבים בשבועה משום מודה במקצת.

וגם לגבי מחלוקת זו ניתן לומר שהיא כרוכה באותה שאלה – מהן עיקרו של הדבר: החומר, והכמות, או הצורה, והאיכות.

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר:

הסיבה לכך שהודאתו של המודה במקצת צריכה להיות ממין הטענה היא³¹, כי כאשר הודאה אינה ממין הטענה יוצא, שאין האדם מודה במקצת הטענה³²: על הטענה בענין של חטים, הרי אין הוא „מודה במקצת“ אלא „כופר הכל“. שהרי, על הודאתו בשעורין אין קיימת כלל טענתו של התובע, ולכן אין לומר עליו שהוא מודה במקצת הטענה.

אך תלוי מה נחשב כעיקר ה„טענה“, כי בטענה ובתביעת ממון יש שני ענינים: התביעה בפועל מתבטאת בדבר מסויים – חטים, שעורים וכדומה – שזהו ה„חומר“, והכמות, של התביעה. ואילו ה„צורה“, התוכן, של התביעה הוא הממון שדורש האדם מחבר, שהוא זהה בכל התביעות: חטים, שעורים וכדומה.

„וזהו המחלוקת בין חכמים לבין רבן גמליאל, וכל אחד בשיטתו נוקט: חכמים סוברים, לפי שיטתם, שהעיקר הוא החומר שבדבר, הכמות. וכך בעניננו, העיקר הוא ה„חומר“ שבטענה. ולכן יוצא, שבמקרה של „טענו חטים והודה לו בשעורים“ אין הודאה במקצת הטענה. לעומת זאת, רבן גמליאל סובר שאיכות הטענה קובעת, והיא זהה הן בחטים והן בשעורים – ולכן יש כאן הודאה במקצת, אף כאשר היא אינה „ממין הטענה“, מצד „חומר“ הטענה.

30) שבועות לח, ב (במשנה).

31) אף שהדין דהודאה ממין הטענה נלמד מפסוק (שם לט, ב. ב"מ ה, א) – מ"מ הרי אין זה גוה"כ כ"א דבר המובן בסברא.

32) ראה שבועות שם: מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. וראה שטמ"ק לכתובות קח, ב ד"ה ה"ג וחכמים אומרים וסד"ה גמרא ש"מ לרבנן (מרש" במהדורא קמא).

ו.

חשיבות האיכות לא רק בחפצא של מצוה

והחידוש במחלוקת זו על פני שתי המחלוקות הקודמות הוא:

„בית המדרש – תורה – ותפלה הם ענינים של מצוה, וניתן היה לומר, שרבן גמליאל סובר שאיכות הדבר מכריעה כיון שבחפצא של מצוה ובדבר שבקדושה חשובה ומכריעה האיכות (והתוכן) של הדבר.

„אך לדברי הרשות אין כלל חשיבות של תורה בדומה לדברי רש"י³³ על סעודת חול – „סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה“, כי בהיותה סעודת רשות – ולא מציאות של תורה וקדושה, אין לה כלל חשיבות עד כדי כך שדרושה לה הכנה,

„ולכן, אילו לא היתה מופיעה במפורש שיטתו של רבן גמליאל לגבי ההלכה של טענו חטים והודה לו בשעורים, אי אפשר היה ללמוד זאת לפי שיטתו בעניני תורה ותפלה,

ובדומה לכך, גם מצד שני: אילו היתה מופיעה המחלוקת בין חכמים לרבן גמליאל רק לגבי הודאה ממין הטענה – אי אפשר היה להסיק מכך את שיטת חכמים לגבי תורה ותפלה.

ז.

„וחסד לאומים חטאת“

„כשם שאנו מוצאים את השיטות של רבן גמליאל ושל חכמים לגבי שני ה„עמודים“³⁴ של תורה ושל תפלה – כך אנו מוצאים זאת גם לגבי ה„עמוד“ השלישי³⁴, עמוד הצדקה – גמילות חסדים.

„בגמרא³⁵ מובאת מחלוקת לגבי משמעות הפסוק³⁶ „וחסד לאומים חטאת“: רבי אליעזר אומר „וחסד לאומים חטאת, כל צדקה וחסד שאומות (עכו"ם) עושין חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו.“ רבי יהושע אומר „כל צדקה... חטא הוא להן, שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן“ ורבן גמליאל אומר „כל

33) ד"ה ואין יד"ט – ביצה ב, ב.

34) אבות פ"א מ"ב.

35) ב"ב י, ב.

36) משלי יד, לד.

צדקה וחסד... חטא הוא להן, שאין עושין אלא להתייחר בו".

ומסביר המהרש"א³⁷ את ההבדל כאן בין "להתגדל בו" לבין "להתייחר בו": המשמעות של "להתגדל בו" איננה "לשון גדולה וחשיבות", שהרי זוהי גם המשמעות של "להתייחר" – אלא הכוונה היא לגדולה בשנים שיאריכו ימים".

כלומר, ההבדל בין שתי הדרשות הראשונות, של רבי אליעזר ושל רבי יהושע, לבין דרשת רבן גמליאל הוא: לפי הדרשות הראשונות הרי "חטאת" האומות היא בכך שהם עושים צדקה וחסד רק למען שכר. ואילו לפי רבן גמליאל חטאם הוא בזה, שמעשי החסד והצדקה שלהם נעשים לצורך "להתייחר" ומביאים לידי מדה וחטא של גאווה.

מה הן הסברות שבבסיס מחלוקת זו? ניתן לומר, שהיא כרוכה בשאלה – מה מכריע יותר: חומר או צורה.

ח. "להתייחר" – פגם בעיקר הצדקה

ההסבר לכך הוא:

הקביעה, שצדקה וחסד שעושים הגויים, לא זו בלבד שאינה מצוה, אלא להיפך זוהי חטאת – קביעה זו יכולה להיאמר, כאשר מעשיהם נעשים באופן שיש פגם בחסד ובצדקה שלהם, ואשר משום כך זוהי "חטאת".

במצות הצדקה יש שני חלקים: א) עצם מעשה הנתינה לעני – סיפוק צרכיו של העני. ב) "איכות" הנתינה – בסבר פנים יפות. לגלות לעני בשעת הנתינה תחושה של הודהות אתו, וכדברי חזו"ט³⁸, "והמפייסו בדברים". וזה עיקר במצות הצדקה, כפי שפוסק הרמב"ם³⁹: "כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות... אפילו נתן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה".

(37) בחדא"ג ב"ב שם. וראה גם הרי"ף ועיון יעקב לע"י שם.

(38) ב"ב ט, ב (אבל ראה תוד"ה המפייסו שם).

(39) הל' מתנות עניים פי"ה. ע"ש (ובה"ה שם). ושו"ע י"ד סרמ"ט ס"ג"ד.

בכך מתבטאת המחלוקת בין רבן גמליאל לבין שתי הדעות הקודמות לו:

רבי אליעזר ורבי יהושע סוברים שהעיקר במצות הצדקה הוא "חומר" והכמות, פעולת הנתינה לעני. ולכן, לדעתם, כיון שאומות העולם עושים צדקה וחסד למען שכר, לפיכך זוהי "חטאת": כיון שכל מטרתם היא השכר לעצמם, ועד כדי כך – שאם לא יקבלו את שכרם הם מתחרטים⁴⁰ על הצדקה – יוצא, שיש פגם במעשה הנתינה, שהוא נעשה לפי רצונם שלהם בשכר ולפי גודל השכר, ולא בהתאם לצרכי העני. אין הם עוסקים בנתינת צרכיו של העני, אלא הם דואגים לעצמם לאריכות ימים, או "שתמשך מלכותן".

ואילו רבן גמליאל סובר, שהעיקר בכל דבר הוא ה"צורה" והאיכות. וכך גם במצות הצדקה, שהעיקר בה הוא "והמפייסו". ובהתאם לכך, לדעתו, "חטאת" של אומות העולם במעשי הצדקה והחסד אינה משום שהם עושים זאת למען שכר, כי לפי שיטתו אין הם פוגמים בכך בעיקרה של הצדקה, אלא משום שהם עושים זאת "להתייחר" – משום חשיבותו וגדולתו של הנותן, וזהו פגם באיכות הצדקה: עיקרה של הצדקה הוא סבר פנים יפות, פיוס העני, וזה אפשרי רק כאשר הנותן אינו מחשיב את עצמו מעל לעני – ואילו כאן הם נותנים צדקה וחסד באופן הנוגד ל"והמפייסו": מטרתם היא "להתייחר", גאווה וגסות הרוח!

ט. הכרעת האיכות גם על חשבון הכמות

גם בענין הצדקה יש "צריכותא" להדגיש את דעת רבן גמליאל – שהאיכות וה"צורה" היא המכריעה – כי בשיטתו לגבי הצדקה יש חידוש על פני אותה שיטה לגבי דברי קדושה אחרים: תפלה ו"בית המדרש" – תורה:

מהותן ועיקרן של התורה והתפלה איננו ה"חומר"⁴¹, אלא ה"איכות" והתוכן הפנימיים

(40) פרש"י ב"ב (י, שם) ד"ה כאן בישראל.

(41) אף שגם בהם צ"ל דיבור, ואדרבה – דוקא חלק הדיבור נמנה במנין המצות – ראה חידושים וביאורים בש"ס סי' יח.

תלמידים, רק אלו אשר תוכם כבר, במקום שבבית המדרש יתרבו הספלים.

ואף יותר מכך בענין התפלה – כל המהות וההגדרה של ה"איכות" שבתפלת ש"ץ מתבססת על הכמות המעטה. שאין תפלות רבות, אלא אך ורק תפלה אחת עבור הצבור כולו.

ולכן, אי אפשר היה ללמוד משיטת רבן גמליאל בענין הצדקה, שגם בענינים של תורה ותפלה מכריעה האיכות.

ומכל האמור לעיל מובן גם ה"צריכא" של הדגשת שיטת חכמים בענין הצדקה.

י. נשיא לעומת חברי סנהדרין

ויש לומר, שחידוש זה בשיטת רבן גמליאל, הנלמד מתפלת שליח הצבור – שאף איכות הממעטת את הכמות היא המכריעה – קשור למהותו של רבן גמליאל כנשיא:

הנקודה העיקרית של נשיא הוא, שנשיא הוא דוקא אבד⁴⁹. בדומה למלך, שייתכן משנה למלך, פלג קיסר⁵⁰, אך מלך ממש יכול להיות רק אחד. קיום שני מלכים אפשרי רק כאשר הם מולכים בשני מקומות שונים⁵¹, בדומה למלכי יהודה ומלכי ישראל.

הסיבה לכך היא, משום שמהותו של נשיא, ומלך, היא האיכות, וכידוע⁵² שהנשיא והמלך הוא נקודת המציאות של העם כולו ולכן אין מציאותו קשורה לריבוי כמותי – אלא להפך: אחד בלבד, הכמות המעטה ביותר⁵³, ומעלתו

שלהן: עיקרה של התורה⁴² הוא⁴³ – הבנת הענין הנלמד⁴⁴, וכך גם כאשר זהו לימוד עמוק המביא לידי מעשה, שזהו דבר חשוב ביותר בתורה⁴⁵. וכן בתפלה, הרי היא בעיקר "עבודה שבלב"⁴⁶, כוונה של דע לפני מי אתה עומד⁴⁷ וכדומה.

לעומת זאת, במצות הצדקה, להיפך: העיקר בצדקה הוא לספק את צרכי העני, שהוא יקבל את הדרוש לו. ומשום כך, אפשר לומר שאין כל כך חשיבות לכוונת הנותן, והחשוב ביותר הוא קבלת הצדקה בידי העני. כנאמר בספרי⁴⁸, שכאשר אדם "מאבד סלע מתוך ידו, ומצאה עני והלך ונתפרנס בה, מעלה עליו הכתוב כאילו זכה".

אילו היתה מופיעה שיטת רבן גמליאל רק בענין תפלה ותורה, ניתן היה לומר, שלגבי מצות הצדקה אף הוא סובר שהעיקר היא הכמות. לכן יש צורך להדגיש את שיטתו במפורש גם לגבי הצדקה, להשיענו, שגם בענין זה סובר רבן גמליאל שהאיכות היא הקובעת.

ומצד שני, וענין נוסף בדבר: משיטתו של רבן גמליאל לגבי צדקה, אי אפשר היה להסיק מהי שיטתו לגבי תפלה ובית המדרש. כי בענין הצדקה הדיון הוא רק מה מן השנים קובע – חומר (וכמות) או צורה (ואיכות) – באופן שכאשר האיכות מכריעה אין היא פוגעת כלל בכמות.

לעומת זאת, בענין התפלה ובית המדרש הרי שני ענינים אלו נמצאים זה על חשבון זה: כאשר מכריעה האיכות מתמעטת הכמות: בענין בית המדרש – כמות מועטה של

(42) נוסף על הנ"ל סוף ס"ד – בנוגע לבית המדרש.
(43) בנוגע לתושבע"פ (ראה הנסמן בהערה הבאה), שממנה דוקא באים למעשה.
(44) ראה הל' ת"ת לאדה"ו ספ"ב. שו"ע אדה"ו או"ח ס"ז ס"ב (ממג"א שם).
(45) עיין הל' ת"ת לאדה"ו פי"ד ה"ב"ג.
(46) ספרי (ופרש"י) עקב יא, יג. תענית ב, סע"א.
(47) רמב"ם ריש הל' תפלה.
(48) שמעכתב גם בדיעבד – ראה רמב"ם הל' תפלה פי"ד ה"ט"ז. – וראה לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 132 ואילך ובהערה 36 שם.
(49) תצא כד, יט. – ולהעיר שבעל המאמר הוא ר' אלעזר בן עזריא, בר פלוגתא דר"ג בענין "בית המדרש" (ברכות שם), אבל אינו שייך להשקו"ש שבפנים – כי אין בוה פלוגתא.

(49) ראה הוריות יא, ריש ע"ב. ולהעיר מלקו"ש ח"ב ע' 194, שבוה גופא יש מעלה במלך על נשיא. ע"ש.

(50) סנהדרין צח, סע"ב.

(51) וכשכל הדור בידו – הרי דבר אחד לדור ולא שני דברים (סנהדרין ד, א. פרש"י וילך לא, ז).

(52) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 32 ואילך. ח"ה ע' 25. ועוד.

(53) עפ"י מובן מה שהמלך נקרא, גב כל קהל ישראל (רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ז. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 177 הערה 6) – כי גם ענינו של לב* הוא – איכות חלוש

(* משא"כ, מוח"ד. אף שענינו איכות. מ"מ אין הכמות שבו בחלישות. וראה בארוכה לקו"ש שם החילוק בין מוח"ד. ע"ש.